

Ключевые слова соціально-психологічний клімат; колектив; розвиток; макросередовище; мікросередовище; соціально-психологічні фактори.

I.S. Belozyorov

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS OF THE MODERN COLLECTIVE.

Analyzed issues related to the social and psychological development team in modern organizations, enterprises and institutions, with the formation of a favorable climate in the team. Problems functioning teams in state enterprises. Highlighting the main factors shaping social and psychological climate.

Keywords socio-psychological climate; staff; development; macroenvironment; microenvironment; social and psychological factors.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2014

УДК 159.01

Кіресва В.Е.

м. Харків, Україна

ДИНАМІКА АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ

Постановка проблеми. Найважливішою соціальною вимогою до вищих навчальних закладів є орієнтація освіти не тільки на засвоєння студентом певних професійних знань, а й на розвиток його особистості, пізнавальних і творчих здібностей, успішної соціалізації в суспільстві та активної адаптації.

Для системи освіти на передній план виходить проблема навчальної адаптації студентів у вузах. Від успішності навчальної адаптації на молодших курсах вузу залежить подальша професійна кар'єра і особистісний розвиток майбутнього фахівця. Численними дослідженнями встановлено, що ефективність, успішність навчання багато в чому залежить від можливостей студента освоїти нове середовище, в яке він потрапляє, вступивши до вузу. Початок занять і пристрій побуту означає включення студента в складну систему адаптації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями аналізу і реалізації адаптації займалися М.А. Гілінський, А.А. Налчаджян, С.І. Розум, С.В. Штак, А.Г. Маклаков, Д.Н. Дубровін, А.А. Реан, І.А. Мирославова, А.К. Гришанов, В.Д. Цуркан, А.В. Сіомічев, Ю.С. Бабахан, А.Г. Терещенко, Т.І. Ронгинська, Н.В. Тарабрина, Е.О. Лазебна, М.І. Дьяченко, Л.А. Кандибовіч, Б.А. Бараш, О.Г. Кольвах, А.Г. Мороз,

Н.В. Бачманова, С.М. Годнік, П.А. Просецкій, Д.А. Андреева, В.Т. Хорошко.

Метою даної статті є визначення особливостей процесу адаптації у студентів-психологів 1 курсу в порівнянні з 3 курсом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальний огляд і аналіз основних досліджень науковців, які займалися аналізом адаптації та пристосовуванням студентів до нового середовища, дозволяє нам зробити деякі висновки за даним питанням.

В узагальненому вигляді адаптація описується як пристосування, що необхідне для адекватного існування в умовах, що змінюються, а також, як процес включення індивіда в нове соціальне середовище, освоєння ним специфіки нових умов. На думку М.А. Гілінського ефективність пристосування індивіда до мінливих умов середовища забезпечується не тільки можливостями специфічних систем організму, які несуть тягар гомеостатичної регуляції, а й «здатністю центральних механізмів формувати на основі накопиченого досвіду оптимальну стратегію реагування». Якість адаптивної реакції залежить від активності ряду систем мозку, що виконують інтегративні та регуляторні функції на шляху від запуску адаптаційний процес стресора, до комплексу реакцій. Необхідними компонентами фізіологічної адаптації є також звикання і фіксація адаптивної навички. Звикання відводиться роль основного шляху пристосування організму до середовища. Існує гіпотеза про наявність особливої форми вегетативної пам'яті [1].

На думку С.І. Розум, ефективність психічної адаптації прямо залежить від організації мікросоціальної взаємодії. При конфліктних ситуаціях в сімейній чи службовій сфері, труднощах у будівництві неформального спілкування порушення механічної адаптації відзначалися значно частіше, ніж при ефективній соціальній взаємодії. Також з адаптацією прямо пов'язаний аналіз факторів певного середовища або оточення. Оцінка особистісних якостей оточуючих як чинника залучає в переважній більшості випадків поєднувалася з ефективною психічною адаптацією, а оцінка таких же якостей як фактора відразливого – з її порушеннями [2].

Адаптація до навчання у вузі – одна з форм пристосувальної поведінки людини, має ті ж аспекти, що й будь-який інший адаптивний процес [3].

А.Г. Маклаков говорить про складні механізми фізіологічної, психічної і соціальної адаптації. Він розглядає їх і як рівні єдиної адаптації, і як окремі види адаптації. Одночасно він підкреслює:

існують певні фізіологічні та психічні механізми, що забезпечують процес адаптації на цих трьох рівнях [4]. Три рівня адаптації взаємопов'язані між собою, надають один на одного безпосередній вплив і визначають інтегральну характеристику загального рівня функціонування всіх систем організму. Ця інтегральна характеристика являє собою досить динамічне утворення, яке прийнято називати функціональним станом організму.

Д.Н. Дубровін вивчає психологічну адаптацію, вважаючи при цьому, що «психологічна адаптація представляє собою єдність і взаємодію соціальної та особистісної адаптації до сучасного життя» [5].

І.А. Милославова важає соціально – психологічну адаптацію стороною адаптації соціальної (професійної). Вона поставила питання про методологію дослідження процесу адаптації як системного соціо - психо- біологічного явища [6]. А.О. Реан розглядає соціально - психологічну адаптацію як активне самозміна особистості відповідно до вимог ситуації [7].

Метою педагогічного процесу є формування гармонійно розвиненої особистості, з світоглядними позиціями і установками щодо навчання та професії, що забезпечують здатність і готовність випускника до високих досягнень для суспільства. Тому педагогічна діяльність заснована на організації взаємодії студентів і педагогів, тобто на особистісно-орієнтованому навчанні, при якому створюються оптимальні умови для розвитку здібностей до самоосвіти, самовизначення, самовдосконалення, самореалізації кожного студента. Саме тому величезне значення має процес адаптації студентів.

Адаптація – це процес зміни характеру зв'язків, відносин студента до змісту та організації навчального процесу в навчальному закладі. Психічна адаптація пов'язана з психічною активністю людини або групи і розуміється як взаємодія процесів пристосування до

Основний зміст процесу адаптації студентів молодших курсів автори визначають так: формування нового ставлення до професії, освоєння нових навчальних форм, оцінок, способів і прийомів самостійної роботи та інших вимог, пристосування до нового типу навчального колективу, його звичаїв і традицій, навчання новим видам наукової діяльності, пристосування до нових умов побуту в студентських гуртожитках, новим зразкам «студентської» культури, новим формам використання вільного часу.

У психолого-педагогічній науковій літературі існують різні точки зору щодо видів адаптації студентів (А.Г. Мороз, Н.В. Бачманова, С.М. Годнік, П.А.Просецькій, Д.А.Андреєва, В.Т. Хорошко, Л.С. Шубіна

та ін.) Аналіз численних досліджень проблеми адаптації студентів вузів дозволив виділити три провідних виду адаптації, а саме:

- 1) соціально-психологічна адаптація;
- 2) дидактична адаптація;
- 3) професійна адаптація.

Юність – пора професійного самоаналізу і самооцінки, яка здійснюється шляхом порівняння ідеального «Я» з реальним «Я». Але перше – не вивірене, а друге – всебічно не оцінене. Дане недозволене протиріччя часто веде до внутрішньої невпевненості особистості, яка виражається в почутті непонятості або комплексу неповноцінності, а у інших – у формі зовнішньої розбещеності і удаваної байдужості до подій. До труднощів професійної адаптації студента відносяться: неясне уявлення про своє професійне майбутнє; невміння провести правильну професійну самооцінку; нерозуміння логіки професійного становлення; невміння бачити професійну спрямованість навчального процесу.

Таблиця 1

Характеристики адаптивності студентів-психологів

Шкала	1-й курс	3-й курс	t_{emp} ,	p
Адаптивність	71	100	-3,989	0,0001
Дезадаптивність	79,2	68,3	2,480	0,018
Брехливість	29,4	25,2	2,908	0,006
Прийняття себе	26,2	28,7	-	-
Неприйняття себе	25,3	17,4	4,622	0,0001
Прийняття інших	17,4	24,3	-3,062	0,004
Неприйняття інших	21,5	14,6	-3,979	0,0001
Емоційний комфорт	17,1	25,5	2,222	0,032
Емоційний дискомфорт	20,3	16,3	-3,508	0,001
Внутрішній	29,1	42,2	2,026	0,050

контроль				
Зовнішній контроль	25,5	19,5	-2,032	0,049
Домінування	8,8	9,3	-	-
Відомість	13,4	12,3	-	-
Ескапізм	12,2	13,2	-	-

Як свідчать дані таблиці 1, студенти третього курсу більш адаптивні, що підтверджуються статистичним аналізом за критерієм Стьюдента ($p=0,0001$), тобто ми бачимо, що:

Шкала «адаптивність» переважає у 3 курсу, це каже про те, що чим доросліше становляться студенти, тим більш згуртованими вони є. Вони більш здатні пристосовуватися до нового середовища. 1 курс більш дезадаптивний ніж 3 курс, це видно з результатів шкали «дезадаптивність», 1 курс – 79,2; 3 курс – 68,3.

За шкалою «прийняття себе» ми бачимо, що показники не мають великої різниці, 1 курс – 26,2 ; 3 курс – 28,7, обидві групи студентів знаходяться на середньому рівні прийняття себе.

Шкала «неприйняття себе» свідчить про те, що людина ще не зовсім вивчила себе, вона не вірить у свої сили та здібності, не знає на що вона спроможна. За цією шкалою ми бачимо такі данні, 1 курс – 25,3 результати вищі за, вони більш недооцінюють себе, ніж студенти 3 курсу – 17,4.

Аналізуючи шкалу «прийняття інших», видно 1 курс – 17,4; 3 курс – 24,3. Студенти старшого курсу більш відкриті оточуючим, краще розуміються з людьми, можуть сприймати кожну особистість такою, яка вона є, не намагаючись змінити її. Ця здібність розвивається завдяки різним життєвим ситуаціям, та з плином часу.

За шкалою «емоційний комфорт» такі результати, 1 курс – 17,1; 3 курс – 25,5. У студентів 3 курсу данні по емоційному комфорту переважають, згідно з цими показниками ми можемо зробити такий висновок, що ці студенти мають більш дружелюбні відносини в колективі, більш згуртовані, та більш цілісні на відміну від 1 курсу. Показники за «емоційним дискомфортом» вище у студентів, які зовсім нещодавно стали групою, колективом, це 1 курс. Щодо шкал «внутрішній контроль» та «зовнішній контроль», ми бачимо, що більш розвинений внутрішній контроль у студентів старшого курсу 42,2. А показники зовнішнього контролю переважають у 1 курсу – 29,1. Студентам з розвиненим внутрішнім контролем не потрібна людина, яка

буде їх підштовхувати до дій, вони самі складають собі план виконання поставлених задач та цілей, також вони беруть на себе відповідальність за своє життя, саме цих властивостей не вистачає людям у яких переважає зовнішній контроль.

Шкали «домінування» та «відомість», за цими шкалами результати обох курсів не суттєві. 1 курс – 8,8; 3 курс – 9,3.

Аналізуючи шкалу «ескапізм» ми бачимо, показники за першого та третього курсу не мають суттєвої різниці, 1 курс – 12,2; 3 курс – 13,2. Ескапізм свідчить прагнення людини піти від похмурої дійсності у світ ілюзій. Може виникати у вигляді відповідної реакції на постійний і сильний стрес, що викликається психологічними травмами, напруженою працею, кризовими ситуаціями.

Таким чином, нами було проаналізовано, що категорія адаптації відноситься до числа найбільш загальних понять, що визначають зв'язок живого організму з середовищем. Існує багато визначень феномена адаптації. В узагальненому вигляді адаптація описується як пристосування, необхідне для адекватного існування в умовах, що змінюються, а також, як процес включення індивіда в нове соціальне середовище, освоєння ним специфіки нових умов.

При діагностиці соціально-психологічної адаптації студентів ми виявили, що студенти третього курсу більш адаптивні, що підтверджуються статистичним аналізом за критерієм Стьюдента.

Шкала «адаптивність» переважає у 3 курсу, це каже про те, що чим доросліше становляться студенти, тим більш згуртованими вони є. Вони більш здатні пристосовуватися до нового середовища. 1 курс більш дезадаптивний ніж 3 курс, це видно з результатів шкали «дезадаптивність». Шкала «неприйняття себе» свідчить про те, що людина ще не зовсім вивчила себе, вона не вірить у свої сили та здібності, не знає на що вона спроможна. За цією шкалою ми бачимо, що у 1 курсу результати вищі ніж у студентів 3 курсу, тому вони більш недооцінюють себе. Аналізуючи шкалу «прийняття інших», видно що студенти старшого курсу більш відкриті оточуючим, краще розуміються з людьми, можуть сприймати кожну особистість такою, яка вона є, не намагаючись змінити її. Ця здібність розвивається завдяки різним життєвим ситуаціям, та з плином часу. За шкалою «емоційний комфорт» у студентів 3 курсу данні по емоційному комфорту переважають, згідно з цими показниками ми можемо зробити такий висновок, що ці студенти мають більш дружелюбні відносини в колективі, більш згуртовані, та більш цілісні на відміну від 1 курсу.

Показники за «емоційним дискомфортом» вище у студентів, які зовсім нещодавно стали групою, колективом, це 1 курс.

Список використаних джерел: 1. Гришанов Л.К. Социологические проблемы адаптации студентов младших курсов / Л.К. Гришанов – Кишинев, 1990. - 276 с. 2. Разум С.И. Психология социализации и социальной адаптации человека / С.И. Разум – СПб., 2006 – 345 с. 3. Коллизаева Н.Г. Формирование адаптивных характеристик личности студентов на начальном периоде обучения: автореф. дисс. канд. псих. наук / Н.Г. Коллизаева – Л., 1989 - 68с. 4. Маклаков А.Г. Особистісний адаптаційний потенціал: його мобілізація і прогнозування в екстремальних умовах / А.Г. Маклаков / Психологічний журнал. – 2001. – № 1. – С. 16-24. 5. Дубровін Д.Н. Психологічна адаптація як фактор особистісного самовизначення: автореф. дис. канд. пед. Наук: 17.09.10 / Дубровін Дмитро Назарович – Житомир, 2005. – 75 с. 6. Милославова І.А. Поняття і структура соціальної адаптації: дис... канд. філос. наук: 13.00.04 / І.А. Милославова – Л., 1974. - 87 с. 7. Реан А.А. Психология адаптации личности / А.А. Реан – СПб. Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. - 479 с.

Bibliography (transliterated): 1. Grishanov L.K. Sociological problems of adaptation undergraduates / L.K. Grishanov – Kishinev, 1990. - 276 s. 2. Razum S.I. Psychology of socialization and social adaptation / S.I. Razum – SPb., 2006 – 345 s. 3. Kolizaeva N.G. Formation of adaptive personality characteristics of students in the initial period of training: avtoref. kand. psych. scien. / N.G. Kolizaeva – L., 1989 – 68s. 4. Maklakov A.G. Personal adaptive potential: its mobilization and forecasting extreme conditions / A.G. Maklakov / psychological magazine. – 2001. – № 1. – S. 16-24. 5. Dubrovin D.N. Psychological adaptation as a factor in personal self-determination: avtoref. dis. kand. psych. scien.: 17.09.10 / Dubrovin D.N. – Jutimir, 2005. – 75 s. 6. Miloslavova I.A. The concept and structure adaptation sotsyalnoy: dis. kand. philosophy. scien: 13.00.04 / I.A. Miloslavova – L., 1974. - 87 s. 7. Rean A.A. Psychology of personality adaptation / A.A. Rean – SPb. Praym-EVROZNAK, 2008. - 479 s.

В.Е. Кіреєва

ДИНАМІКА АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ

У статті розглянута динаміка та психологічні особливості адаптації студентів різних курсів. Механізми фізіологічної, психічної і соціальної адаптації.

Ключові слова: адаптація, фізіологічна адаптація, соціально-психологічна адаптація, професійна адаптація, студент.

ДИНАМИКА АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ ПСИХОЛОГОВ

В статье рассмотрена динамика и психологические особенности адаптации студентов разных курсов. Механизмы физиологической, психической и социальной адаптации.

Ключевые слова: адаптация, физиологическая адаптация, социально-психологическая адаптация, профессиональная адаптация, студент.

DYNAMICS OF ADAPTATION PSYCHOLOGY STUDENTS

In this paper, the dynamics of adaptation and psychological characteristics of students from different courses. Mechanisms of physiological, psychological and social adaptation.

Keywords: adaptation, physiological adaptation, social and psychological adaptation, professional adaptation, student.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2014

УДК 159.01

*Кобченко Л. Ю.
м. Харків, Україна*

ОСОБЕННОСТИ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ СУПРУГОВ В КОНФЛИКТНЫХ СИТУАЦИЯХ

Семья это древнейший социальный институт взаимодействия межличностных отношений, но рано или поздно в ней возникают сложные конфликтные ситуации, приводящие к нарушению функций этого института. От качества его функционирования зависит то, как будет развиваться межличностное общение между мужчиной и женщиной.

Цель статьи - исследование особенностей межличностного отношения взаимодействия супругов в конфликтной ситуации.

Анализ исследований и публикаций по проблеме. Данной проблемой занимались Сисенко В. А., Карабанова О. А., Алешина Ю. Е., Райгородский Д.Я., Эйдемиллер Э. Г., Юстицкий В.В, Столин В. В., Дубовская Е.М. и др.

Изложение основного материала. Вступление в брак и создание семьи имеет для человека огромное значение, так как в браке формируется особый вид межличностных отношений между мужчиной и женщиной. Но прежде чем перейти к основной теме, мы хотели бы определить, что же являет собой семья. По мнению Карабановой О.А. «семья — малая социальная группа, важнейшая форма организации личного быта, основанная на супружеском союзе и родственных связях,